

Н. А. Бількевич

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2969-307X>

ResearcherID Q-7462-2016

Н. А. Кавецька

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8365-6990>

ResearcherID Q-7278-2016

Т. Ю. Чернець

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7575-8391>

ResearcherID Q-7070-2016

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України
**ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА
ТРЕНУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК
СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

N. A. Bilkevych, N. A. Kavetska, T. Y. Chernets

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

**INTERACTIVE LEARNING METHODS AS A METHODOLOGICAL
BASIS FOR COMMUNICATION SKILLS TRAINING BY STUDENTS
OF HIGHER EDUCATION MEDICAL INSTITUTIONS**

Анотація. У зв'язку з глобалізацією освітніх процесів протягом останніх десятиліть та зміною парадигми освіти з орієнтацією на результати навчання (компетентності) постає питання пошуку нових підходів та вдосконалення освітніх методик із метою підвищення ефективності навчального процесу.

Мета статті – аналіз даних літератури щодо досвіду впровадження інтерактивних методів навчання для покращення процесу набуття комунікативної компетентності студентами вітчизняних медичних закладів вищої освіти.

Проаналізовано та узагальнено переваги інтерактивних методів навчання в тренінгу студентами комунікативних навичок у медичних закладах вищої освіти, методичні підходи до організації занять у такому форматі, роль викладача як фасилітатора. Доведено, що такий підхід значно ефективніший у плані трансформації теоретичних знань студентів у практичну площину та набуття ними комунікативної компетентності. Обґрунтовано необхідність рефлексії як необхідного компонента інтерактивного заняття, з метою трансформації набутих навичок у компетентності. Рефлексія дає змогу усвідомити, структурувати та узагальнити отриманий на занятті досвід і тому повинна бути організована після виконання кожного з етапів заняття.

Представлено та узагальнено інформацію щодо вітчизняного досвіду впровадження методів інтерактивного навчання в медичну освіту, щоб трансформувати набуті навички в компетентності. Згідно з проведеним аналізом, існує мало даних щодо застосування інтерактивних методів із метою тренінгу власне комунікативних навичок, більшою мірою такий підхід використовують для розвитку клінічного мислення студентів, вивчення мовних аспектів комунікації, підготовки до іспитів тощо. Наявні дані також вказують на необхідність більш детальної розробки методики проведення інтерактивного заняття з тренінгу комунікативних навичок.

Зроблено висновок про перспективність охарактеризованих навчальних підходів та необхідність ширшого впровадження інтерактивних методів у навчальний процес вітчизняних медичних закладів вищої освіти. Необхідна також розробка методичної бази для проведення таких занять.

Ключові слова: медична освіта; комунікативна компетентність; інтерактивні методи навчання.

Abstract. Globalization of educational processes during the last decades all over the world and the change of the education paradigm towards the learning outcomes and professional competencies, require elaboration new approaches and improving educational methods in order to increase the effectiveness of the educational process.

The purpose of the article is to analyze data from the literature on the experience of implementing interactive learning methods to improve the process of acquiring communicative competence by students in medical institutions of higher education (HEIs) of Ukraine.

The advantages of interactive learning methods in the training of students' communication skills in medical institutions of higher education, methodical approaches to organizing classes in this format, the role of the teacher as a facilitator are analyzed and summarized in the article. It has been proven that this approach is much more effective in terms of transforming theoretical knowledge of students into a practical plane and acquiring them communicative competence. The need for self-reflection, as the necessary component of an interactive lesson, with the

aim of transforming acquired skills into competence, is substantiated. Reflection makes it possible to understand, structure and generalize the experience gained during the lesson and therefore should be organized after completing each stage of the lesson.

Authors presented and summarized information on the domestic experience of implementing interactive learning methods in medical education and its efficacy in transforming acquired skills into competence. According to the conducted analysis, there is a few data on the use of interactive methods for the purpose of training communication skills. To a greater extent, this approach is used to develop students' clinical thinking, study linguistic aspects of communication, preparation for exams, etc. The available data also indicate the need for more detailed development of the actual methodology for conducting an interactive session on communication skills training.

A conclusion was made about the prospects of the characterized educational approaches and the need for wider implementation of interactive methods in the educational process in domestic medical higher education institutions. It is also necessary to develop a methodical base for conducting such classes.

Key words: medical education; communicative competence; interactive teaching methods.

Вступ. У зв'язку з глобалізацією освітніх процесів протягом останніх десятиліть повсюдно у світі змінилися підходи до освітнього процесу з орієнтацією на результати навчання (компетентності). Однією з провідних клінічних компетентностей будь-якого медичного працівника є здатність ефективно спілкуватися з пацієнтом, його близькими, а також з колегами, оскільки ця професія лежить у галузі «людина – людина».

Викладання комунікації в медицині у медичних закладах вищої освіти (ЗВО) вимагає особливого підходу, який спрямований не тільки на здобуття теоретичних знань, а й досвіду спілкування та соціальної взаємодії, оскільки лише таким чином можна перевести теоретичні знання щодо основ та законів комунікації в медицині у практичну площину та підвищити готовність студентів до взаємодії з пацієнтами у різних комунікативних ситуаціях [2–4, 13, 15]. Реалізація цієї стратегії потребує застосування інноваційних методик навчання, зокрема інтерактивних занять у вигляді тренінгів, бесід, рольових ігор, рефлексивних технік, гейміфікації (ігрових практик у неігровому контексті) тощо [5, 7, 9, 14].

Мета статті – аналіз даних літератури та власного досвіду впровадження інтерактивних методик навчання для покращення процесу набуття комунікативної компетентності студентами вітчизняних медичних ЗВО.

Теоретична частина. Під час взаємодії з пацієнтом медичний працівник повинен вміти вести з ним діалог у рамках лікувально-діагностичного процесу (проведення розпитування та фізикального обстеження після отримання інформованої згоди пацієнта, надання інформації щодо аспектів діагностики чи лікування тощо). Крім цього, необхідно вміти оцінювати та інтерпретувати комунікативну ситуацію, планувати комунікативні дії, регулювати комунікативну поведінку свою та співрозмовника, встановлювати й утримувати контакти з іншими людьми. Особливо це стосується ситуа-

цій розв'язання конфлікту, повідомлення поганих новин, ведення розмов на чутливі теми тощо [3].

Як відомо, одним із засобів комунікативності є невербальне спілкування. Невербальна поведінка може передавати прохання, виражати задоволення, незадоволення, ставлення до того, що відбувається. Спостерігаючи за жестами, позою, мімікою пацієнта, студент може дізнатися про внутрішній стан співрозмовника, його ставлення до ситуації тощо. Медичному працівнику важливо вміти відстежувати свої жести з метою узгодження їх із тим, про що говориться. Не менш значущим є вміння вислухати пацієнта. Активно слухати – значить повністю віддавати увагу співрозмовнику в процесі спілкування, а це більше, ніж просте прислуховування до слів того, хто говорить. Це не тільки «слухання», але й вловлювання психологічного (і семантичного) підтексту, інтуїтивне відчуття того, що людина не може або не хоче вимовити [3].

Опанування таких навичок потребує практики міжособистісного спілкування, оскільки, тільки взаємодіючи з іншою людиною, можливо отримати досвід, що набувається через взаємодію та переживання емоцій, а також рефлексію (обговорення) того, що відбулося. Лише таким чином можна перевести теоретичні знання у площину відчуттів, цінностей і навичок [3].

Інтерактивні методи навчання ґрунтуються на постійній активній взаємодії всіх учасників заняття один з одним [2, 11, 13]. Така форма заняття є найбільш відповідною для формування комунікативних навичок та вмінь, розвитку співпраці та взаємодії в колективі, навчає критичного мислення та толерантного ставлення до думки колег [11].

Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, коли учасники педагогічного процесу взаємодіють один з одним із метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей. Таким чином аудиторія пасивних спостерігачів перетворюється на активних учасників заняття [3].

Інтерактивний формат тренінгу дозволяє розв'язати такі завдання [1]:

- розширення знань студента про самого себе і про процес взаєморозуміння між людьми;

- формування вмін та навичок: подолання психологічного бар'єра в спілкуванні; визначення намірів партнера по спілкуванню; використання невербальних засобів спілкування; активного слухання; керування емоціями й почуттями; безоціночного позитивного сприйняття іншої людини; зняття напруження в процесі професійного спілкування;

- формування якостей: проникливості, емпатійності, самоконтролю у спілкуванні, рішучості, емоційної стійкості, упевненості.

Робота на занятті проводиться в парах, підгрупах або колі, що допомагає відпрацювати комунікативні уміння та навички, перевірити ефективність різноманітних стилів спілкування, проаналізувати для себе помилки інших тощо [4].

Отримані в процесі взаємодії навички, відчуття обов'язково спільно аналізують у групі. При цьому студенти навчаються формулювати власну думку, правильно її виражати, будувати докази своєї точки зору, вести дискусію, слухати іншу людину, поважати альтернативну думку.

Серед найбільш поширених та ефективних інтерактивних методів навчання виділяють [11]:

- 1) групову роботу, яка демонструє тісну взаємодію учасників навчального процесу, де вони виступають організаторами та учасниками;

- 2) метод проєктів – самостійне здійснення дослідницької діяльності з подальшим представленням та обговоренням результатів;

- 3) мозковий штурм – вирішення поставленої задачі шляхом групового обговорення та спільного знаходження шляхів вирішення;

- 4) кейс-метод – використання конкретних випадків для спільного аналізу, обговорення або вироблення самостійних чи групових рішень;

- 5) ділові (симуляційні/рольові) ігри – формування моделей професійної комунікативної поведінки відповідно до певної ситуації.

Вибір інтерактивних методів для проведення заняття залежить від індивідуального стилю викладача, теми та мети заняття [11].

Інтерактивне навчання дозволяє реалізувати суб'єкт-суб'єктний підхід в організації навчальної діяльності; формувати активно-пізнавальну і розумову діяльність студентів; підсилити мотивацію до вивчення предмета; створити сприятливу атмосфе-

ру на занятті; мимоволі запам'ятовувати спеціальні терміни і відомості; відпрацьовувати в різних формах комунікативну компетентність [1, 2, 11, 13].

Для організації інтерактивного заняття необхідні такі методологічні підходи, як [3, 13]:

- правильне проблемне формулювання теми заняття;

- організація навчального простору, що сприяє діалогу;

- мотиваційна готовність студентів і викладача до спільних зусиль у процесі пізнання;

- створення спеціальних ситуацій, що спонукають студентів до інтеграції зусиль для вирішення поставленого завдання;

- створення і прийняття правил навчальної співпраці для студентів і викладача;

- використання «підтримуючих» прийомів спілкування: доброзичливої інтонації, вміння ставити конструктивні питання тощо, адже в такій моделі навчального процесу викладач виконує роль фасилітатора (помічника, координатора, консультанта, організатора), а не ментора;

- оптимізація системи оцінювання процесу і результату спільної діяльності;

- розвиток загальногрупових і міжособових навичок аналізу і самоаналізу;

- комунікативна та соціальна взаємодія під час інтерактивного заняття дають можливість здобути новий досвід та емоції;

- обговорення взаємодії та сприйняття (рефлексія) необхідні, щоб трансформувати набуті навички в компетентності. Рефлексія (роздуми) є дуже вагомою компонентою інтерактивних занять, оскільки дає змогу усвідомити, структурувати та узагальнити отриманий на занятті досвід і тому повинна бути організована після виконання кожного з етапів заняття.

Як бачимо, внаслідок специфіки процесу опанування комунікативної компетентності та потреби застосовувати для цього інноваційні методики, зокрема інтерактивні заняття, існує більша складність підготовки та проведення тренінгу комунікативних навичок у медичних ЗВО. Такий формат навчання ще не став загальноприйнятим у вітчизняній вищій медичній освіті, він усе ще потребує розробки методичної бази та підготовки викладацького складу, хоча наявні в науковій літературі дані щодо застосування методики інтерактивного заняття показали свою ефективність [2, 5, 6, 8, 10, 11, 13].

Так, Н. В. Дідик [8] у рамках інтерактивного навчання «Модельовання клінічної ситуації», курс

професійних хвороб застосовував рольові ігри, доказове розмірковування стосовно тематики заняття та спільне вирішення проблеми. Один із студентів виступав у ролі пацієнта, інший – лікаря. Лікар повинен був оцінити отримані дані та прийняти рішення стосовно діагностики та лікування пацієнта. Порівняння дослідної та контрольної груп студентів у кінці курсу показало кращу успішність у дослідній.

О. Гриценко та О. Копчак [6] проводили інтерактивні заняття на платформі Google Meet під час дистанційних занять із неврології, при цьому опрацьовували клінічні випадки, студенти мали можливість відчувати командну роботу, успішно вирішувати клінічні проблеми за заздалегідь спланованим сценарієм із розподілом функцій.

За даними В. Дуденка та В. Вдовіченка [10], застосування інноваційних методик навчання (лекції-візуалізації, «кейс-метод», «рольові ігри») при вивченні анатомії та оперативної хірургії показало краще зростання академічної успішності та опанування практичних навичок у студентів із використанням інтерактивних методів навчання, що сприяло активному сприйняттю теоретичного матеріалу в навчальному процесі, розвитку умінь і навичок самостійного вироблення рішень проблемних питань. Результати навчання з використанням інтерактивних методів позитивно позначилися на академічній успішності.

А. Воронкіна [5] вказує на ефективність використання гейміфікації в підготовці студентів до ліцензійних іспитів із використанням програмного продукту “Kahoot!” Опитування студентів показали позитивну суб’єктивну та зацікавленість процесом навчання у формі гри.

В. Костенко і співавт. [11] вказують на ефективність навчання професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою із застосуванням моделювання професійно зумовлених ситуацій, використанням симуляційних і рольових ігор, пошуку спільного рішення у виконанні поставлених завдань.

Однак повідомлення щодо застосування методик інтерактивного навчання для тренування комунікативних навичок є поодинокими. Є дані [2, 3, 13], що ефективності тренінгу комунікативних навичок у форматі розроблених авторами інтерактивних занять позитивно сприймалися переважною більшістю опитаних студентів. Однак потрібна більш детальна розробка методики таких занять для того, щоб їх можна було впроваджувати в педагогічну практику.

На кафедрі пропедевтики внутрішньої медицини та фізіотерапії Тернопільського національного медичного університету І. Я. Горбачевського МОЗ України в період 2020/2021 навчального року розроблено та апробовано методику інтерактивних занять із тренування комунікативних навичок у рамках предметів «Пропедевтика внутрішньої медицини» та «Догляд за хворими» для студентів медичного факультету. При цьому дотримувалися методичних порад для проведення інтерактивного навчання [12]. Плюси інтерактивного підходу полягають у врахуванні міжособового спілкування студентів, спільній роботі з вирішення певного завдання, корекції помилок.

Організація навчальної діяльності студентів включала декілька рівнів: засвоєння навчального завдання, що стоїть перед групою (парою); процес пошуку (обговорення) кращого шляху вирішення завдання, вирішення завдання, підсумовування думок і підбиття підсумків роботи. Результат: мобілізація всіх студентів на пошук і досягнення поставленої перед ними мети, зміцнення взаємної приязні членів групи і їх згуртованості, що полегшувало досягнення групової мети.

Важливий етап інтерактивного заняття – рефлексія (аналіз та обмін думками, відчуттями тощо) в кінці заняття. Викладач заздалегідь готував запитання, що допомагали студентам зрозуміти й адекватним чином виразити ставлення до того, що відбулося на занятті.

Студенти працювали у парах або малих групах. Взаємодія передбачала спілкування між студентами, що грали ролі пацієнта, лікаря, секретаря та експерта у створених клінічних сценаріях. Студентів інструктували не лише реалістично передавати клінічну ситуацію, але й аналізувати, як «лікар» та «пацієнт» виконували свою роль.

Після кожної вправи проводили групове обговорення, при цьому аналізували, що було зроблено добре, а що слід було б зробити краще наступного разу, порівнювали стилі спілкування різних студентів, а також аналізували невербальні прояви комунікації. При такому підході студенти, які відчували труднощі у спілкуванні, вчилися на прикладі тих, хто справлявся із завданням успішніше.

При наступному опитуванні 92 % студентів позитивно оцінили таку методику проведення заняття, що свідчить про перспективність подальшого дослідження в цьому напрямку та впровадженні інтерактивних методів навчання в педагогічний процес.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інтерактивні методи навчання мають багато точок прикладання, дозволяють розвивати клінічне мислення студентів, покращують засвоєння навчального матеріалу та тренують студентів вирішувати різноманітні проблеми у клінічних ситуаціях, а також дають можливість розвивати комунікативну компетентність у соціальній взаємодії.

Список літератури

1. Альохіна Н. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців / Н. В. Альохіна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – 2013. – № 40 (2). – С. 51–55.
2. Бількевич Н. А. Організація практичної роботи студентів медичного університету із застосуванням інтерактивних методів навчання та урахуванням психотипу студента (рукопис) : магістерська робота на здобуття звання магістра медсестринства / Н. А. Бількевич. – Тернопіль, 2010. – 90 с.
3. Бількевич Н. А. Сучасні підходи до формування комунікативних компетентностей / Н. А. Бількевич, Н. Б. Галіяш, Н. В. Петренко // Медична освіта. – 2019. – № 3. – С. 52–57.
4. Вітенко І. С. Соціально-психологічний тренінг: цикл вправ для підготовки лікарів-медичних психологів : навч.-метод. посіб. / І. С. Вітенко, А. С. Борисюк, Т. І. Вітенко ; за ред. проф. І. С. Вітенка. – Чернівці : Книги-XXI, 2008. – 124 с.
5. Воронкіна А. С. Використання гейміфікації в підготовці студентів до ліцензійних іспитів / А. С. Воронкіна // Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти: національний досвід та світовий вимір : матеріали навч.-метод. конф. (7 лютого 2019 р.). – Вінниця, 2019. – 260 с.
6. Гриценко О. Аналіз переваг та недоліків застосування інтерактивних методів навчання у підготовці майбутніх лікарів / О. Гриценко, О. Копчак // Український педагогічний журнал. – 2023. – № 1. – С. 128–132.
7. Гуменна І. Р. Структура готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації / І. Р. Гуменна // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – Вип. 1 (38). – С. 101–104.
8. Дідик Н. В. Інтерактивні технології навчання і формування клінічного мислення у студентів молодших курсів медичного вузу / Н. В. Дідик // Вісник Вінницького

Ширше впровадження такого підходу в навчальний процес вітчизняних медичних ЗВО сприятиме більш активному залученню студентів до навчального процесу та підвищенню ефективності навчання. Необхідна також розробка методичної бази для проведення таких занять.

національного медичного університету. – 2016. – № 2 (Т. 20). – С. 474–477.

9. Дроненко В. Г. Дослідження комунікативної компетентності майбутніх лікарів / В. Г. Дроненко // Медична освіта. – 2018. – № 4. – С. 41–47.

10. Дуденко В. Г. Використання інтерактивних методів навчання для формування фахової компетентності з клінічної анатомії та оперативної хірургії у студентів медичних університетів / В. Г. Дуденко, В. Ю. Вдовіченко // Інновації у вищій медичній та фармацевтичній освіті України (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку) : матеріали XVI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 16–17 трав. 2019 р.) / Терноп. нац. мед. ун-т імені І. Я. Горбачевського. – Тернопіль : ТНМУ, 2019. – 332 с.

11. Костенко В. Г. Інтерактивне навчання іноземній мові за професійним спрямуванням / В. Г. Костенко, І. М. Сологор, І. В. Знаменська // Сучасні тренди розвитку медичної освіти: перспективи і здобутки : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю (Полтава, 24 березня 2022 р.). – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2022. – 335 с.

12. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання / Олена Пометун. – К. : [Б. в.], 2007. – 141 с.

13. Формування комунікативної компетентності здобувачів вищої школи / Г. В. Білавич, М. А. Багрій, Н. Ю. Гречаник, С. І. Гнатишин // Медична освіта. – 2022. – № 4. – С. 77–81.

14. Формування комунікативної компетентності лікаря. Організаційні основи загальної практики – сімейної медицини // Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://pidru4niki.com/68087/meditsina/formuvannya_komunikativnoyi_kompetentnosti_likarya.

15. Warnecke E. The art of communication / E. Warnecke. – Access mode : Australian family physician. – 2014. – Vol. 43 (3). – P. 156–158.

References

1. Alokina, N.V. (2013). Formuvannya komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Formation of communicative competence of future specialists]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity – Problems of modern pedagogical education*, 40(2), 51-55 [in Ukrainian].
2. Bilkevych, N.A. (2010). Orhanizatsiia praktychnoi roboty studentiv medychnoho universytetu iz zastosuvanniam interaktyvnykh metodiv navchannia ta urakhuvanniam psykhotypu studenta (rukopys) [Organization of practical work of medical university students using interactive learning methods and taking into account the psychotype of the student]. *Master's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].
3. Bilkevych, N.A., Haliash, N.B., & Petrenko, N.V. (2019). Suchasni pidkhody do formuvannia komunikatyvnykh kompetentnosti [Modern approaches to the formation of communication competencies]. *Medychna osvita – Medical Education*, 3, 52-57 [in Ukrainian].
4. Vitenko, I.S., Borysiuk, A.S., & Vitenko, T.I. (2008). *Sotsialno-psykholohichni treninh: tsykl vprav dlia pidhotovky likariv-medychnykh psykholohiv [Socio-psychological training: a cycle of exercises for the training of medical psychologists]*. Chernivtsi: Knyhy-XXI [in Ukrainian].
5. Voronkina, A.S. (2019). Vykorystannia heimifikatsii v pidhotovtsi studentiv do litsenziinykh ispytiv [The use of gamification in preparing students for licensing exams]. *Aktualni problemy suchasnoi vyshchoi medychnoi osvity: natsionalnyi dosvid ta svitovyi vymir – Actual problems of modern higher medical education: national experience and global dimension*. Vinnytsia [in Ukrainian].
6. Hrytsenko, O., & Kopchak, O. (2023). Analiz perevah ta nedolikiv zastosuvannia interaktyvnykh metodiv navchannia u pidhotovtsi maibutnikh likariv [Analysis of the advantages and disadvantages of using interactive teaching methods in the training of future doctors]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 1, 128-132 [in Ukrainian].
7. Humenna, I.R. (2016). Struktura hotovnosti maibutnikh likariv do profesiinoi komunikatsii [Structure of future doctors readiness for professional communication]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Pedahohika. Sotsialna robota» – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series “Pedagogy. Social Work”*, 1(38), 101-104 [in Ukrainian].
8. Didyk, N.V. (2016). Interaktyvni tekhnolohii navchannia i formuvannia klinichnoho myslennia u studentiv molodshykh kursiv medychnoho vuzu [Interactive technologies for teaching and forming clinical thinking in junior medical students]. *Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho medychnoho universytetu – Bulletin of Vinnytsia National Medical University*, 2(20), 474-477 [in Ukrainian].
9. Dronenko, V.H. (2018). Doslidzhennia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh likariv [Research of communicative competence of future doctors]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 41-46 [in Ukrainian].
10. Dudenko, V.H., & Vdovichenko, V.Yu. (2019). Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia dlia formuvannia fakhovoi kompetentnosti z klinichnoi anatomii ta operatyvnoi khirurhii u studentiv medychnykh universytetiv [The use of interactive teaching methods to develop professional competence in clinical anatomy and operative surgery in medical students]. *Innovatsii u vyshchii medychnii ta farmatsevtichnii osviti Ukrainy – Innovations in higher medical and pharmaceutical education material: Proceedings of the XVI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation*. Ternopil: TNMU [in Ukrainian].
11. Kostenko, V.H., Solohor, I.M., & Znamenska, I.V. (2022). Interaktyvne navchannia inozemnoi movi za profesiinym spriamuvanniam [Interactive learning of a foreign language for professional purposes]. *Suchasni trendy rozvytku medychnoi osvity: perspektyvy i zdobutky – Modern trends in medical education: prospects and achievement: Materials of the educational and scientific conference with international participation*. Poltava: TOV «ASMI» [in Ukrainian].
12. Pometun, O. (2007). *Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia [Encyclopedia of interactive learning]*. Kyiv: [B. v.] [in Ukrainian].
13. Bilavych, H.V., Bahrii, M.A., Hrechanyk, N.Iu., & Hnatyshyn, S.I. (2022). Formuvannya komunikatyvnoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi shkoly [Formation of communicative competence of the higher education seekers]. *Medychna osvita – Medical Education*, 4, 77-81.
14. Formuvannya komunikatyvnoi kompetentnosti likaria [Formation of the doctor's communication competence]. *Orhanizatsiini osnovy zahalnoi praktyky – simeinoi medytsyny – Organisational foundations of general practice family medicine*. Retrieved from: https://pidru4niki.com/68087/meditsina/formuvannya_komunikativnoyi_kompetentnosti_likarya.
15. Warnecke, E. (2014). The art of communication. *Australian family physician*, 43(3), 156-158.

Отримано 27.06.2023.
Рекомендовано 13.09.2023.

Електронна адреса для листування: bilkevych@tdmu.edu.ua